

स्त्रुदित इव मुक्तामणिसरः U. 1. 29. -मातृ *f.* the pearl-oyster. -लता, -स्रज् *f.*, -हारः a pearl-necklace. -शुक्तिः, -स्फोटः the pearl-oyster.

मुक्तिः *f.* [मुक्-क्तिन्] 1 Release, liberation, deliverance; स मुक्तिः सातिमुक्तिः Bri. Up. 3. 1. 3. -2 Freedom, emancipation. -3 Final beatitude or emancipation, absolution of the soul from metempsychosis; अधिगत्य जगत्यधीश्वरादथ मुक्तिं पुरुषोत्तमात्ततः N. 2. 1 (where मुक्तिं has sense 1 also). -4 Leaving, giving up, abandoning, avoiding; संसर्गमुक्तिः खलेषु Bh. 2. 62. -5 Throwing, hurling, letting off, discharging. -6 Unloosing, opening. -7 Discharge, paying off (as a debt). -Comp. -क्षेत्रम् 1 an epithet of Benaras. -2 a place where final emancipation is attainable. -पतिः lord of beatitude. -मार्गः the way to final beatitude. -मुक्तः frank-incense.

मुक्त्वा *ind.* 1 Having left, abandoned &c. -2 Excepting, except (with the force of a preposition).

मुखम् [खन्-अच् डित् धातोः पूर्वं मुद् च cf. Uṇ. 5. 20] 1 The mouth (fig. also); प्रजास्रजा यतः खातं तस्मादाहुर्मुखं बुधाः; ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीत् Rv. 10. 90. 12; सभूमज्ञं मुखमिव Me. 24; त्वं मम मुखं भव V. 1 'be my mouth or spokesman'. -2 The face, countenance; परिवृत्तार्धमुखी मयाय दृष्टा V. 1. 17; नियमक्षाममुखी धृतैकवेणिः S. 7. 21; so चन्द्रमुखी, मुखचन्द्रः &c; ओष्ठौ च दन्तमूलानि दन्ता जिह्वा च तालु च। गले गलादि सकलं सप्ताङ्गं मुखमुच्यते ॥ -3 The snout or muzzle (of any animal). -4 The front, van, forepart; head, top; (लोचने) हरति मे हरिवाहनदिङ्मुखम् V. 3. 6. -5 The tip, point, barb (of an arrow), head; पुरारि-मप्राप्तमुखः शिलीमुखः Ku. 5. 54; R. 3. 57. -6 The edge or sharp point (of any instrument). -7 A teat, nipple; मध्ये यथा श्याममुखस्य तस्य मृणालसूत्रान्तरमप्य-लभ्यम् Ku. 1. 40; R. 3. 8. -8 The beak or bill of a bird. -9 A direction, quarter; as in अन्तर्मुख. -10 Opening, entrance, mouth; नीवाराः शुकगर्भकोटरमुखभ्रष्टास्तरुणामधः S. 1. 14; नदीमुखेनेव समुद्रमाविशत् R. 3. 28; Ku. 1. 8. -11 An entrance to a house, a door, passage. -12 Beginning, commencement; सखीजनोद्दीक्षणकौमुदीमुखम् R. 3. 1; दिनमुखानि रविर्हिमनिग्रहैर्विमलयन् मलयं नगमत्यजत् 9. 25; 5. 76; Ghat. 2. -13 Introduction. -14 The chief, the principal or prominent (at the end of comp. in this sense); बन्धोन्मुक्त्यै खलु मखमुखान् कुर्वते कर्मपात्रान् Bv. 4. 21; so इन्द्रमुखा देवाः &c. -15 The surface or upper side. -16 A means. -17 A source, cause, occasion. -18 Utterance; as in मुखसुख; speaking, speech, tongue; आत्मनो मुखदोषेण बन्धन्ते शुकसारिकाः Pt. 4. 44. -19 The Vedas, scripture. -20 (In Rhet.) The original cause or source of the action in a drama. -21 The first term in a progression (in alg.). -22 The side opposite to the base of a figure (in geom.). -Comp. -अग्निः 1 a forest conflagration. -2 a sort of goblin with a face of fire. -3 the consecrated or sacrificial fire. -4 fire put into the mouth of a corpse at the time of lighting the funeral pile. -5 a Brāhmaṇa. -अनिलः, -उच्छ्वासः breath. -अस्त्रः a crab.

-आकारः look, mien, appearance. -आक्षेपः 1 an inventive. -2 the act of throwing up soil with the ploughshare. -आसवः nectar of the lips. -आस्रवः, -स्रावः spittle, saliva. -आस्वादः kissing the mouth; Y. -इन्दुः a moon-like face, i. e. a round lovely face. -उच्छ्वासः breath. -उल्का a forest-conflagration. -कमलम् a lotus-like face. -खुरः a tooth. -गन्धकः an onion. -गोपनम् concealment of the face; अवधीरितमुखमण्डलमुखगोपनं किमिति Udb. -ग्रहणम् kissing the mouth. -घण्टा *f.* hurrying of women in festivities. -चन्द्रः a moon-like face. -चपल *a.* talkative, garrulous. -चपेटिका a slap on the face. -चालिः an introductory dance. -चीरिः *f.* the tongue. -चूर्णम् scented powder to smear the face with; छविकरं मुखचूर्णमृतुश्रियः R. 9. 45. -जः 1 a Brāhmaṇa. -2 a tooth. -जाहम् the root of the mouth. -दूषणः an onion. -दूषिका an eruption disfiguring the face. -दोषः fault of the tongue; आत्मनो मुखदोषेण बन्धन्ते शुकसारिकाः Pt. 4. 44. -निरीक्षकः a lazy fellow, an idler. -निवासिनी an epithet of Sarasvatī. -पटः a veil; कुर्वन् कामं क्षणमुखपट-धीतिमैरावतस्य Me. 64. -पाकः inflammation of the mouth; द्राक्षाविपाकसमये मुखपाको भवति काकानाम् Udb. -पिण्डः a mouthful of food; cf. को न याति वशं लोके मुखपिण्डेन पूरितः Bh. 2. 118. -पुष्पकम् a kind of ornament. -पूरणम् 1 filling the mouth. -2 a mouthful of water, a mouthful in general. -प्रसादः a pleased countenance, graciousness of aspect. -प्रसाधनम् dadorating the face. -प्रियः an orange. (-यम्) cloves. -प्रेक्ष *a.* observing or watching the face. -फुल्लकम् a kind of ornament. -बन्धः a preface, an introduction. -बन्धनम् 1 a preface. -2 a lid, cover. -भगा (a woman) who suffers her mouth to be used as a vulva. -भङ्गः 1 a blow on the face. -2 wry face, grimace. -भूषणम् a preparation of betel; see ताम्बूल. -भेदः 1 distortion of the face. -2 gaping. -मण्डनकः a kind of tree (तिलक). -मण्डलम् the (round) face. -मधु *a.* honey-mouthed, sweet-lipped. -माधुयम् a particular disease of the phlegm. -मारुतः breath. -मार्जनम् washing the face. -मुद्रा silence; यापदृष्टिरपि या मुखमुद्रा N. 5. 120. -मोदः Hyperanthera Moringa (Mar. शेवगा). -यन्त्रणम् the bit of a bridle. -रज्जुः *f.* the bridle of a horse. -रसः speech, talk; मधुरमुखरसामृतकलया चान्तस्तापमनचार्हसि क्षमयितुम् Bhag. 6. 9. 41. -रागः the colour or complexion of the face; ददृशुर्विहिमतास्तस्य मुखरागं समं जनाः R. 12. 8; 17. 31; तव खलु मुखरागो यत्र भेदं प्रयातः Śi. 11. 31. -रेखा feature, mien, air. -रोगः a disease of the mouth or face. -लाङ्गालः a hog. -लेपः 1 anointing the face or upper side (of a drum); मृदङ्गो मुखलेपेन करोति मुखरध्वनिम् Bh. 2. 118. -2 a disease of the phlegmatic humour. -वल्लभः the pomegranate tree. -वस्त्रिका a piece of fine cloth (net) held before the face (Mar. बुरखा). -वाद्यम् 1 an instrument of music sounded with the mouth, any wind-instrument. -2 a sound made with the mouth; (Mar. बोंब). -वासः, -वासनम् a perfume used to scent breath. -विलुण्टिका a she-goat. -विषमः one of the